

- ชื่อ นางสาววิภาวดี พันธุ์ยางน้อย
วิทยานิพนธ์สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2555
- ชื่อเรื่อง หมู่บ้านเสื้อแดง: การปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจในชุมชนชนบทไทย
กรณีศึกษาหมู่บ้านนาใหญ่ จังหวัดอุดรธานี
(Red-shirt Village : The Transformation of Powers in Rural Thai Community
A Case Study of Nayai Village, Udonthani)

บทคัดย่อ

ผู้คนและหมู่บ้านในชนบทมีพลวัตและมีความร่วมสมัยตลอดมา ดังจะเห็นได้จากแนวทางการศึกษาหมู่บ้านชนบทไทยที่ได้รับการพัฒนาและปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย อาทิ การศึกษาภายใต้วาทกรรมหลักของรัฐในช่วงทศวรรษที่ 2550 การศึกษาตามแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน แนวคิดสิทธิชุมชน และแนวคิดสองนคราประชาธิปไตย ในทศวรรษ 2520 2540 และการปรากฏตัวของคนชนบทในขบวนการเสื้อแดงในทศวรรษ 2550 ได้กลายเป็นจุดหักเหสำคัญของแนวทางการศึกษาหมู่บ้านชนบทไทยซึ่งมีคุณูปการสำคัญต่อการถมช่องว่างในการทำความเข้าใจความปรารถนาทางเศรษฐกิจการเมืองของคนชนบทสมัยใหม่ตามแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน แนวคิดสิทธิชุมชน และแนวคิดสองนคราประชาธิปไตย กระนั้นก็ตาม การศึกษาตามแนวทางข้างต้นล้วนมีลักษณะสำคัญร่วมกันประการหนึ่ง คือ เสนอภาพการแสดงออกทางการเมืองของคนชนบทที่มีความกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งบดบังและลดทอนความซับซ้อนทางการเมืองของคนชนบทที่มีความขัดแย้ง การต่อสู้ การต่อรองอำนาจทางการเมืองเกิดขึ้นผ่านหลากหลายช่องทางในวิถีการดำรงชีวิตประจำวัน ขณะที่การศึกษาปฏิบัติการทางการเมืองในชีวิตประจำวันกลับสามารถเผยให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองที่ดำรงอยู่อย่างสลับซับซ้อนในวิถีชีวิตปกติของชาวบ้านได้ และแสดงให้เห็นว่าการเมืองแบบประชาชน การเมืองแบบเลือกตั้ง การเมืองคนเสื้อแดง รวมทั้งการเปิดหมู่บ้านเสื้อแดง เป็นเพียงหนึ่งในหลากหลายช่องทางที่ชาวบ้านเลือกใช้เพื่อแสดงออกถึงอำนาจในการเข้าไปมีส่วนร่วมตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรระดับชาติและระดับท้องถิ่น

Abstract

WIPAWADEE PANYANGNOI

RED-SHIRT VILLAGE : THE TRANSFORMATION OF POWERS IN RURAL
THAI COMMUNITY A CASE STUDY OF NAYAI VILLAGE, UDONTHANI.

Rural community and its members always live the dynamic and contemporary life. This conclusion is apparent in various scholarly approaches developed in order to understand these communities in different historical periods; for example, the mainstream state discourse starting in 2007 as well as the community culture, community rights and “A tale of two democracies” discourse in 1977 – 1997. The emergence of the Red Shirts movement in 2007; somehow, is the turning point for the academic explanation and enormously has its contribution to bridge the gap of understanding about the political-economic incentives of modern rural community apart from those based on the community culture, community rights and “A tale of two democracies”. Still, all academic literatures share a common stance reflecting the community expression of political interests in “unity” which obscure and distort the political complication that contains internal conflict, struggle and negotiation with various political channels. Hence, the observation of everyday politics in rural community had revealed complex political interactions whereas civil participation, electoral politics, Red Shirt politics as well as the establishment of the Red Shirt village, are just parts of political channels that villagers sort to express their political power to participate in the policy-making decision on the local and national resources allocation.

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

1. รายละเอียดเกี่ยวกับวิทยานิพนธ์

- 1.1 ชื่อภาษาไทย : หมู่บ้านเสื้อแดง : การปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจ
ในชุมชนชนบทไทย กรณีศึกษาหมู่บ้านนาใหญ่ จังหวัด
อุดรธานี
- 1.2 ชื่อภาษาอังกฤษ : Red-shirt Village : The Transformation of Powers in
Rural Thai Community A Case Study of Nayai Village,
Udonthani
- 1.3 ผู้จัดทำวิทยานิพนธ์ : นางสาววิภาวดี พันธุ์ยางน้อย
- 1.4 ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : อาจารย์ ดร.จักรกริช สังขมณี
- 1.5 หลักสูตรการศึกษา : ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์
และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 1.6 Key Words : Red-shirt Village / Everyday Politics /
Power Relations / Election

2. ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

ภายใต้วาทกรรมการพัฒนาหลักของรัฐ การให้ความหมายแก่ชุมชนที่ยึดโยงกับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ นับว่ามีความสำคัญในฐานะที่เป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมให้แก่อำนาจรัฐ วาทกรรมดังกล่าวได้สร้างให้ชุมชนชนบทเป็นวัฏจักรแห่งความด้อยพัฒนา(Underdevelopment Cycle) ที่จำเป็นต้องพึ่งพาการพัฒนาจากรัฐ ทำให้รัฐมีความชอบธรรมในการกำหนดนโยบายแบบรวมศูนย์หรือจากบนลงล่าง (Top-Down Planning) โดยรัฐได้นำวาทกรรมดังกล่าวมาใช้กับนโยบายการพัฒนาในประเทศไทย ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (2504-2509) เป็นต้นมา ส่งผลให้เห็นนโยบายการพัฒนาของรัฐไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่า ชุมชนถูกลิดรอนสิทธิและเกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชน รัฐ และทุน โดยเฉพาะในด้านการจัดการทรัพยากรจากนโยบายการพัฒนาของรัฐ

ความล้มเหลวจากการพัฒนากระแสหลักของรัฐที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ผลักดันให้นักศึกษา นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชนหรือเอ็นจีโอ (NGO) ที่ทำการศึกษาและทำงานด้านพัฒนาชุมชนชนบท และชาวบ้านร่วมกันแสวงหาแนวทางพัฒนาที่เน้นชุมชนเป็นศูนย์กลางหรือการพัฒนาจากล่างขึ้นบน (Bottom-Up) โดยมีแนวทางหลักๆ ที่ส่งอิทธิพลมาถึงปัจจุบันสองกลุ่ม กลุ่มแรกเป็นแนวทางสายวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งมีการนำเสนออย่างเป็นระบบครั้งแรกในการสัมมนาเรื่อง “วัฒนธรรมไทยกับการพัฒนาชนบท” ในปี พ.ศ.2524 แนวทางนี้มีนัยปฏิเสธหรือกีดขาดต่อการพัฒนาของรัฐ และมองว่า ชุมชนมีศักยภาพและมีภูมิปัญญาในการจัดการตนเอง ส่วนกลุ่มที่สองเป็นแนวทางสายสิทธิชุมชนซึ่งได้รับอิทธิพลจากแนวคิดเศรษฐกิจการเมือง เน้นการเคลื่อนไหวต่อรอกับรัฐโดยอ้างสิทธิของชุมชนในการจัดการทรัพยากรบนฐานอุดมการณ์ที่แนบแน่นกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน (ชลธิรา, 2546) ซึ่งจะเห็นว่า แม้ทั้งสองกลุ่มมีแนวทางแก้ไขปัญหาแตกต่างกัน แต่มีจุดเน้นสำคัญเหมือนกัน คือ เชิดชูวัฒนธรรมชุมชน และนำเสนอภาพชุมชนโดยยึดโยงกับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ มีระบบการผลิตแบบยังชีพ พึ่งพาภูมิปัญญา และทรัพยากรชุมชนเป็นหลัก

การนำเสนอโมโนทัศน์เกี่ยวกับชุมชนภายใต้กรอบคิดวัฒนธรรมชุมชนได้รับการสนับสนุนอย่างแข็งขันจากนักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน ผู้นำชาวบ้าน และปราชญ์ชาวบ้าน ในการผลิตองค์ความรู้และจัดตั้งชาวบ้านเพื่อเคลื่อนไหวกดดันให้รัฐเคารพสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรและกำหนดทิศทางการพัฒนาด้วยตัวเอง จนนำไปสู่การบรรจุเนื้อหาสาระเกี่ยวกับ “สิทธิชุมชน” ไว้ในรัฐธรรมนูญปี พ.ศ.2540 โดยเฉพาะในมาตรา 46 ที่ระบุว่า “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์และฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมท้องถิ่นและของชาติ มีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน” อย่างไรก็ตาม ในช่วงปลายทศวรรษ 2540 แนวคิดสิทธิชุมชนที่มักให้ภาพชุมชนอย่างหยุดนิ่งได้อ่อนกำลังลงเรื่อยๆ พร้อมกับถูกตั้งคำถามถึงข้อจำกัดว่าไม่สามารถตอบสนองต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านที่ได้ละทิ้งแบบแผนการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมซึ่งสัมพันธ์กับทรัพยากรท้องถิ่นไปสู่การดำรงชีวิตแบบสมัยใหม่ที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมการผลิตและบริโภคเชิงพาณิชย์ในระดับใกล้เคียงกับวิถีชีวิตชุมชนเมืองจนแทบแยกไม่ออก

ขณะที่ขบวนการสิทธิชุมชนอ่อนกำลังลงและถูกตั้งคำถามถึงข้อจำกัดในการทำความเข้าใจและแก้ไขปัญหาชุมชนชนบท การเมืองแบบเลือกตั้งได้ผงาดขึ้นในฐานะเป็นกลไกทางการเมืองที่สามารถจัดสรรทรัพยากรสาธารณะในนามนโยบายประชานิยมซึ่งตอบสนองต่อการดำรงวิถีชีวิต

ของชาวบ้านในชนบทสมัยใหม่ได้อย่างหลากหลาย ชาวบ้านที่เคยเรียกร้องและกดดันให้รัฐบาลสนองตอบต่อผลกระทบจากโครงการพัฒนาต่างๆ ร่วมขบวนการสิทธิชุมชนจึงเปลี่ยนแนวทางไปเรียกร้องจากรัฐบาลผ่านการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่สามารถต่อรองเพื่อเรียกร้องการสนับสนุนที่หลากหลายจากรัฐได้ จนในที่สุดชาวบ้านได้เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการเสื้อแดงเพื่อต่อต้านรัฐประหารและปกป้องรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียกร้องจากมุมมองสิทธิชุมชนไปสู่การตระหนักถึงความเป็นปัจเจกบุคคลที่ต้องการมีส่วนกับการเมืองแบบประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นได้สะท้อนให้เห็นว่าวัฒนธรรมการเมืองของชุมชนชนบทได้เปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง

การตอบสนองที่หลากหลายของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งผ่านนโยบายประชานิยม นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2544 เป็นต้นมา ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงในสังคมชนบทอย่างมหาศาล แต่น่าเสียดายว่าการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในช่วงเวลาดังกล่าวกลับผูกติดกับกรอบแนวคิดสิทธิชุมชนเป็นสำคัญ จนกระทั่งเกิดการหลั่งไหลเข้าสู่พื้นที่กรุงเทพมหานครของมวลชนคนเสื้อแดงจำนวนมหาศาลจากสังคมชนบทอันเป็นผลสืบเนื่องจากการทำรัฐประหารล้มล้างรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง การศึกษาระดับมัธยมศึกษาในมิติของการเมืองแบบเลือกตั้งจึงเริ่มได้รับความสนใจจากนักวิชาการ โดยเฉพาะภายหลังเหตุการณ์ล้อมปราบคนเสื้อแดงเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2553 มีนักวิชาการจำนวนไม่น้อยที่หันมาให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจการเมืองแบบเลือกตั้งกับสังคมชนบทผ่านการศึกษาชาวบ้านในขบวนการเสื้อแดง กระนั้นก็ตาม ความเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนเสื้อแดงที่เกิดขึ้นภายหลังเหตุการณ์ล้อมปราบกลับไม่ได้รับความสนใจแพร่หลายมากนัก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะสังคมในขณะนั้นต้องการทำความเข้าใจว่า ทำไมคนชนบทที่ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมามักเกาะเกี่ยวอยู่กับการเมืองเรื่องปากท้องในขบวนการภาคประชาชนก้าวเข้ามาในขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยซึ่งเป็นจิตทางการเมืองแบบชนชั้นกลางและปัญญาชนในเขตเมืองได้อย่างไร

ด้วยเหตุนี้ ความสนใจของนักวิชาการกลุ่มนี้จึงมุ่งเน้นไปที่การทำความเข้าใจการเชื่อมโยงของชาวบ้านกับการเมืองแบบเลือกตั้ง การกลายเป็นเสื้อแดง และขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนเสื้อแดงก่อนเหตุการณ์ล้อมปราบเป็นสำคัญ

เหตุการณ์ล้อมปราบคนเสื้อแดงเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2553¹ อันเป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิต 95 ราย บาดเจ็บ 1,283 ราย ถูกดำเนินคดี 1,763 คน และสูญหายอีกจำนวนหนึ่ง² ส่วนแนวร่วมจำนวนมากที่ชุมนุมในพื้นที่สี่แยกราชประสงค์และหลายจังหวัดในภาคอีสาน อาทิ จังหวัดอุดรธานี จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดขอนแก่น เป็นต้น ต่างตกอยู่ในภาวะหวาดกลัวจากประสบการณ์อันเลวร้ายที่ได้รับจากเหตุสลายการชุมนุมกล่าว นอกจากนี้ รัฐยังมีปฏิบัติการต่อเนื่องเพื่อจับตาความเคลื่อนไหวในหมู่บ้านชนบทที่มีชาวบ้านเคยเข้าชุมนุมกับกลุ่มคนเสื้อแดงส่วนกลาง ทั้งนี้แม้ว่าปฏิบัติการที่เข้มข้นและต่อเนื่องของรัฐดูเหมือนว่าจะทำให้ขบวนการคนเสื้อแดงอ่อนกำลังลงไปมาก แต่กลับไม่สามารถทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดงยุติบทบาทลงได้อย่างสิ้นเชิงแต่อย่างใด

ภายในระยะเวลารวดเร็วหลังจากเหตุการณ์ล้อมปราบได้มีขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนเสื้อแดงเกิดขึ้นมาท้าทายอำนาจรัฐถึงสองแนวทาง โดยแนวทางแรกก่อตัวขึ้นในเขตเมือง นำโดยนักกิจกรรมทางสังคมและกลุ่มแนวร่วมคนเสื้อแดงในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร อาทิ กลุ่มวันอาทิตย์สีแดง ที่ได้จัดกิจกรรมการผูกผ้าแดง ณ สี่แยกราชประสงค์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2553 เพื่อเตือนให้สังคมไม่ลืมการเสียชีวิตของมวลชนเสื้อแดงที่มาชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตย แนวทางที่สองเป็นความเคลื่อนไหวที่ก่อขึ้นในเขตชนบท นำโดยกลุ่มคนเสื้อแดงจังหวัดอุดรธานี ด้วยการสถาปนาหมู่บ้านตามประกาศกระทรวงมหาดไทยให้เป็นชุมชนทาง

¹ เหตุการณ์สลายการชุมนุมทางการเมืองคนเสื้อแดงหรือที่ผู้วิจัยจะเรียกแทนว่า “การล้อมปราบคนเสื้อแดง” ซึ่งสามารถอธิบายความได้ครอบคลุมปฏิบัติการจริงของรัฐได้มากกว่า ด้วยเพราะปฏิบัติการของรัฐที่ใช้กำลังทหารพร้อมอาวุธสงครามและกระสุนจริงจำนวนมากปิดล้อมเส้นทางเข้าออกพื้นที่ชุมนุม ยิ่งไปกว่านั้น รัฐยังใช้ปฏิบัติการทางอากาศใน เหตุการณ์วันที่ 10 เมษายน 2553 โดยการใช้เฮลิคอปเตอร์โปรยแก๊สน้ำตาลงมาใส่ผู้ชุมนุมด้านล่าง เป็นต้น และเหตุการณ์ล้อมปราบคนเสื้อแดงเมื่อปี พ.ศ.2553 แท้จริงแล้วเป็นปฏิบัติการต่อเนื่องมาตั้งแต่ช่วงสายของวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2553 ภายใต้ปฏิบัติการขอคืนพื้นที่ หรือในความเป็นจริงแล้วเป็นการล้อมปราบคนเสื้อแดง จากนั้นเป็นต้นมา ได้เกิดความตึงเครียดระหว่างคนเสื้อแดงกับรัฐ โดยเฉพาะทหารอย่างต่อเนื่อง กระทั่งช่วงเย็นของวันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2553 รัฐได้มีปฏิบัติการอีกครั้งภายใต้ชื่อว่าปฏิบัติการกระชังวงล้อมซึ่งถือเป็นปฏิบัติการล้อมปราบผู้ชุมนุมอีกครั้ง โดยปฏิบัติการดังกล่าวดำเนินการอย่างต่อเนื่องเรื่อยมาจนกระทั่งนำไปสู่ความรุนแรงและการประกาศยุติการชุมนุมของแกนนำคนเสื้อแดงในช่วงของเช้าของวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2553 อย่างไรก็ตาม ปฏิบัติการทางอาวุธของรัฐยังคงดำเนินต่อเนื่องจนกระทั่งสิ้นสุดลงในช่วงเช้ามืดของวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ.2553

² ความสูญเสียจากเหตุการณ์สลายการชุมนุมทางการเมืองต่อคนเสื้อแดงที่เกิดขึ้นเดือนเมษายน - เดือนพฤษภาคม พ.ศ.2553 ที่มา : ศูนย์ข้อมูลประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากการสลายการชุมนุม กรณี เม.ย.-พ.ค.53. ความจริงเพื่อความยุติธรรม : เหตุการณ์และผลกระทบจากการสลายการชุมนุม เมษายน-พฤษภา 53, กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน, 2555.

การเมืองรูปแบบใหม่ในนาม “หมู่บ้านเสื้อแดงเพื่อประชาธิปไตย” หรือที่มักเรียกกันทั่วไปว่า “หมู่บ้านเสื้อแดง” โดยมีเป้าหมายสำคัญอย่างน้อยสองประการ คือ เรียกร้องประชาธิปไตยเต็มใบ เรียกร้องให้ปล่อยตัวนักโทษการเมืองทั่วประเทศ ซึ่งการวิจัยนี้จะมุ่งความสนใจไปที่การสำรวจ เพื่อทำความเข้าใจความเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนเสื้อแดงที่เกิดขึ้นในเขตชนบทเท่านั้น

หมู่บ้านหนองहुลิ่ง ตำบลหนองไฮ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี เป็นหมู่บ้านที่ได้รับการประกาศให้เป็นหมู่บ้านเสื้อแดงแห่งแรกเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2553 การเกิดขึ้นของหมู่บ้านเสื้อแดงหนองहुลิ่งได้สร้างความหวาดระแวงเป็นอย่างมากให้กับรัฐที่ติดตามความเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดงในสังคมชนบทอย่างใกล้ชิดนับตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ล้อมปราบคนเสื้อแดง ดังจะเห็นได้จากการเดินทางเข้าออกหมู่บ้านหนองहुลิ่งของหน่วยงานด้านความมั่นคงและฝ่ายปกครองอย่างต่อเนื่องในระยะเริ่มแรก โดยมีเป้าหมายเพื่อปิดหมู่บ้านเสื้อแดงทันที

การคุกคามและการกำกับตรวจสอบของรัฐต่อหมู่บ้านหนองहुลิ่งในฐานะหมู่บ้านเสื้อแดงแห่งแรกของประเทศไทย และการประชาสัมพันธ์อย่างมีประสิทธิภาพของกลุ่มแกนนำกลุ่มคนเสื้อแดงจังหวัดอุดรธานีผ่านสื่อมวลชนท้องถิ่น ส่งผลให้แนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงได้รับการตอบรับจนสามารถขยายตัวได้อย่างรวดเร็วครอบคลุมหมู่บ้านชนบทหลายแห่งในพื้นที่ภาคอีสานและภาคเหนือ จนดูเหมือนว่าชุมชนทางการเมืองรูปแบบใหม่ในนามหมู่บ้านเสื้อแดงได้กลายเป็นแนวทางเคลื่อนไหวสำคัญที่มีคุณูปการต่อการพลิกฟื้นขบวนการเสื้อแดงในเขตชนบทให้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง หลังจากเจียบเหงาซบเซาลงไปมากภายหลังเหตุการณ์ล้อมปราบคนเสื้อแดงเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2553 ขณะเดียวกันก็กลายเป็นพื้นที่ที่ถูกคุมไปด้วยทรัพยากรทางการเมืองที่มีคุณูปการอย่างมากต่อการเมืองแบบเลือกตั้งด้วย ดังจะเห็นได้จากนักการเมืองทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศที่พยายามเกาะเกี่ยวตัวเองเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมหมู่บ้านเสื้อแดงผ่านการสนับสนุนด้านทรัพยากรและร่วมพิธีเปิดหมู่บ้านเสื้อแดง ความขัดแย้งของบรรดาแกนนำและนักการเมืองจากการช่วงชิงมวลชน อาทิ การประกาศแสดงจุดยืนไม่สนับสนุนการเปิดหมู่บ้านเสื้อแดง โดยนายขวัญชัย ไพรพนา ประธานชมรมคนรักอุดร ซึ่งอ้างว่าไม่จำเป็นต้องมีหมู่บ้านเสื้อแดงเพราะชาวบ้านเป็นคนเสื้อแดงอยู่แล้ว และเป็นสมาชิกของชมรมคนรักอุดรด้วย ความหลากหลายของ “แบรนด์”³ ที่ใช้ในการเปิดหมู่บ้านเสื้อแดง ไม่ว่าจะ เป็น "สหพันธ์หมู่บ้านเสื้อแดง

³ แบรนด์ หมายถึง ชื่อเรียก คุณค่า และความหมาย เพื่อแสดงความเป็นเจ้าของ แสดงการมีส่วนร่วม หรือแสดงการมีความเกี่ยวข้องกับหมู่บ้านเสื้อแดงของแกนนำคนเสื้อแดง

เพื่อประชาธิปไตย" "แนวร่วมประชาธิปไตยหมู่บ้านเสื้อแดง" รวมทั้ง การพยายามสร้าง “แบรนด์” ใหม่ของแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ด้วยการเพิ่มเติมเนื้อหาลงไปหมู่บ้านเสื้อแดงว่าต้องมีสัดส่วนของคนเสื้อแดงในหมู่บ้านร้อยละ 70 ขึ้นไป มีคณะกรรมการหมู่บ้านเสื้อแดง มีรูปแบบและเนื้อหาการจัดตั้งของประชาชนจากล่างสู่บน เป็นหมู่บ้านพลเมืองดีที่ตื่นตัวทางการเมือง รักประชาธิปไตย ต้องการความยุติธรรม ต่อต้านรัฐประหาร เป็นต้น

ขณะที่แนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงได้กลายเป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองร่วมสมัยที่มีคุณูปการสำคัญต่อการปลุกกระแสการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนเสื้อแดงภายหลังเหตุการณ์ล้อมปราบเมื่อปี พ.ศ.2553 แต่ปรากฏการณ์หมู่บ้านเสื้อแดงกลับไม่ได้ความสนใจจากแวดวงวิชาการที่ศึกษาขบวนการทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดงมากนัก ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาเพื่อทำความเข้าใจแนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของความเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดงในเขตชนบทที่เกิดขึ้นภายหลังเหตุการณ์ล้อมปราบ ซึ่งในการศึกษานี้ ผู้วิจัยจะสำรวจเบื้องต้นเกี่ยวกับกำเนิดและพลวัตแนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดง เพื่อนำไปสู่การทำความเข้าใจการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการเมืองในชุมชนชนบทไทยที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทหมู่บ้านเสื้อแดง ผ่านการสำรวจการแสดงออกทางการเมืองแบบเลือกตั้งและปฏิบัติการทางการเมืองในชีวิตประจำวันของชาวบ้านนาใหญ่

3. วัตถุประสงค์การศึกษา

3.1 ศึกษากระบวนการก่อร่างสร้างตัว พลวัต และลักษณะความสัมพันธ์ทางการเมืองของแนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงในประเทศไทย

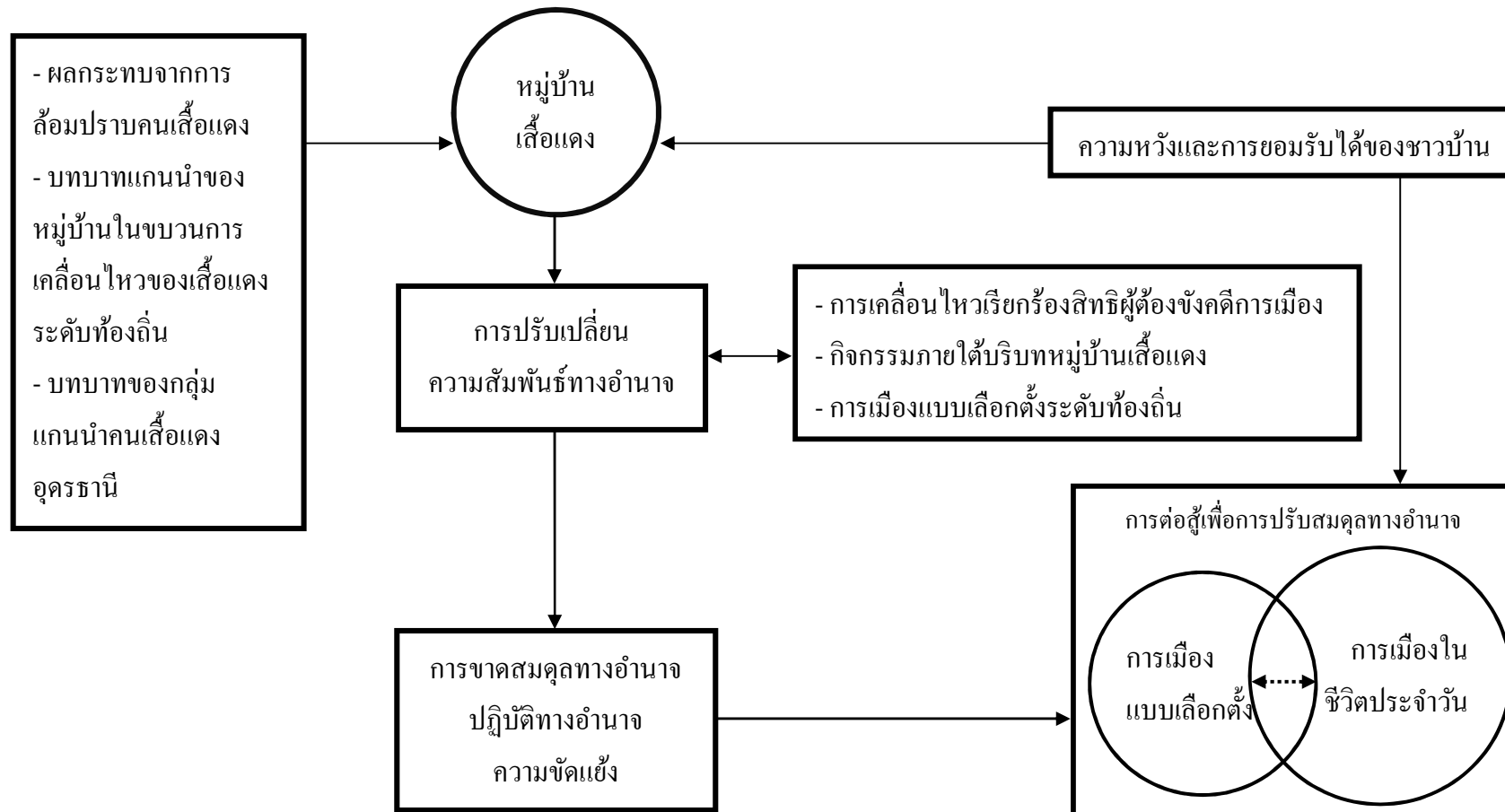
3.2 ศึกษาการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการเมืองที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทหมู่บ้านเสื้อแดง

3.3 ศึกษาการแสดงออกทางการเมืองของชาวบ้านในหมู่บ้านเสื้อแดงที่เชื่อมโยงกับนโยบายในบริบททางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ และเชื่อมโยงกับการจัดวางความสัมพันธ์เชิงอำนาจภายในหมู่บ้านเสื้อแดง ผ่านการแสดงออกทางการเมืองในชีวิตประจำวันและการเมืองของการเลือกตั้ง

4. เป้าหมายที่คาดว่าจะได้รับ

เข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับการกำเนิด พลวัต และความสัมพันธ์ทางการเมืองของแนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงในฐานะเป็นความเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนเสื้อแดงที่เกิดขึ้นในเขตชนบทหลังจากเหตุการณ์ล้อมปราบคนเสื้อแดง รวมทั้งการแสดงออกทางการเมืองของชาวบ้านในหมู่บ้านเสื้อแดงผ่านการเมืองในชีวิตประจำวันและการเมืองแบบการเลือกตั้งที่เชื่อมโยงกับการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการเมืองและการจัดสรรทรัพยากรทางการเมืองที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทหมู่บ้านเสื้อแดง

5. กรอบแนวคิด

6. วิธีการศึกษา

6.1 ระเบียบวิธีการเก็บข้อมูล

การศึกษาหมู่บ้านเสื้อแดง: การปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจในชุมชนชนบทไทย กรณีศึกษาหมู่บ้านนาใหญ่ จังหวัดอุดรธานี ผู้วิจัยได้แบ่งกระบวนการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ดังต่อไปนี้

(1) ศึกษาจากเอกสาร เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านกรณีศึกษาเพื่อใช้ออกแบบกระบวนการวิจัย และเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับใช้เป็นแนวทางวิเคราะห์ผลการวิจัย

(2) การศึกษาจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้นำระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาข้อมูลเชิงลึก เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างระบบการผลิต โครงสร้างเศรษฐกิจกับการเชื่อมโยงตัวเองเข้ากับการเมืองของชาวบ้านในสังคมชนบท และแสดงให้เห็นการกลายเป็นหมู่บ้านเสื้อแดง โครงสร้าง กิจกรรม และเป้าหมายของหมู่บ้านเสื้อแดง เพื่อทำความเข้าใจถึงการให้ความหมายแก่การเมืองของชาวบ้าน

6.2 การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ศึกษาได้ใช้เทคนิคการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามคุณสมบัติเฉพาะ เพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด 5 กลุ่ม ประกอบด้วย (1) กลุ่มตัวแทนการเมืองแบบทางการ (2) กลุ่มหน่วยงานราชการ (3) กลุ่มแกนนำเปิดเสื้อแดงระดับท้องถิ่น (4) ผู้อาวุโสของหมู่บ้าน และ (5) กลุ่มชาวบ้านทั่วไป

6.3 การเก็บข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้นำเทคนิควิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษา 3 รูปแบบ คือ

(1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participatory observation) ผู้วิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง เช่น การรณรงค์หาเสียงและการเลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล กิจกรรมสังคมและวัฒนธรรมชุมชน เช่น กิจกรรมระดมทุนเพื่อหาเงินสร้างศาลาวัดประจำหมู่บ้าน การทำบุญตักบาตรตอนเช้า และสังเกตวิถีชีวิตทั่วไปของชาวบ้าน เช่น การประกอบอาชีพ การ

รวมกลุ่มแบบไม่เป็นทางการ เพื่อทำความเข้าใจความสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของหมู่บ้าน

(2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participatory observation) เป็นการศึกษา กิจกรรมหรือพฤติกรรมบางอย่างที่เป็นการแสดงออกอย่างเป็นทางการ หรือเป็นกิจกรรมที่ไม่สามารถกระทำได้โดยเปิดเผยอันเนื่องมาจากถูกกีดกันด้วยโครงสร้างทางสังคม หรือสถานะส่วนบุคคล โดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในบางกรณีเกิดขึ้นในระหว่างที่ผู้วิจัยประกอบ กิจกรรมส่วนตัว เช่น รับประทานอาหารเช้าที่ร้านอาหารตามสั่งประจำหมู่บ้าน นั่งพักผ่อน ที่ร้านขายของชำประจำหมู่บ้าน เป็นต้น

(3) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (informal interview) ผู้วิจัยได้พัฒนาโครงสร้างคำถามแบบยืดหยุ่น เน้นลักษณะคำถามที่เปิดกว้างตามวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อไม่จำกัดคำตอบ และเพื่อเน้นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) โดยใช้เทคนิคการถามแบบต่อเนื่อง เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สำคัญจากแหล่งข้อมูลสำคัญ (key informant interview) แต่เนื่องจากการศึกษาหมู่บ้านนาใหญ่เกิดขึ้นภายใต้ภาวะความขัดแย้งในชุมชนที่มีอยู่ค่อนข้างสูง ผู้วิจัยจึงได้พยายามตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลอย่างรอบด้านด้วยการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informant) ที่ประกอบด้วย กลุ่มทางสังคม และกลุ่มทางการเมืองที่มีลักษณะการกระจายตัว อยู่อย่างหลากหลาย

6.4 ระยะเวลาการศึกษา

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลในหมู่บ้านนาใหญ่ซึ่งเป็นพื้นที่กรณีศึกษาของวิทยานิพนธ์นี้ ร่วมสังเกตการณ์พิธีเปิดหมู่บ้านเสื่อแดง สัมภาษณ์แกนนำคนเสื่อแดงจังหวัดอุดรธานีที่มีบทบาทสำคัญ ในกิจกรรมเปิดหมู่บ้านเสื่อแดงปี พ.ศ.2554 - ต้นปี พ.ศ.2555 และสัมภาษณ์หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ในระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ.2555 - เดือนมกราคม พ.ศ.2556

7. ข้อค้นพบจากการศึกษา

ข้อตกลงเบื้องต้น : ข้อค้นพบเกี่ยวกับการกำเนิดและพลวัตแนวคิดหมู่บ้านเสื่อแดง ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้มาจากแหล่งข้อมูลอันจำกัด จากการสัมภาษณ์กลุ่มแกนนำเปิดหมู่บ้านเสื่อแดงที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างคณะทำงานไปแล้วหลายชุด การเข้าร่วมสังเกตการณ์พิธีเปิดหมู่บ้านเสื่อแดงภาคกลางเมื่อเดือน ตุลาคม พ.ศ.2555 และจากการศึกษาเชิงลึกในหมู่บ้าน

นาใหญ่ ย่อมไม่ได้ภาพสะท้อนที่มากเพียงพอต่อการทำความเข้าใจแนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงทั้งหมด ด้วยเหตุนี้ การอภิปรายแนวคิดหมู่บ้านแดงภายใต้การนำของสมาพันธ์หมู่บ้านเสื้อแดงเพื่อประชาธิปไตยแห่งประเทศไทย ในงานวิจัยนี้ จึงขอจำกัดอยู่เฉพาะขอบเขตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่กรณีศึกษาและขอบเขตด้านระยะเวลาในขณะที่ผู้วิจัยทำการศึกษาอยู่เท่านั้น

7.1 กำเนิดและพลวัตหมู่บ้านเสื้อแดงในประเทศไทย

หมู่บ้านเสื้อแดงเพื่อประชาธิปไตยแห่งประเทศไทย หรือที่มักเรียกกันทั่วไปว่า “หมู่บ้านเสื้อแดง” ในฐานะเป็นชุมชนทางการเมืองรูปแบบใหม่ที่ได้รับการสถาปนาขึ้นครั้งแรก เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2553 ณ หมู่บ้านหนองहुติง ตำบลหนองไฮ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี โดยกลุ่มคนเสื้อแดงจังหวัดอุดรธานีหรือสมาพันธ์หมู่บ้านเสื้อแดงเพื่อประชาธิปไตย ในฐานะเป็นการต่อสู้เชิงสัญลักษณ์ของคนเสื้อแดงที่มีเป้าหมายทางการเมืองอย่างน้อย 3 ประการ คือ (1) เรียกร้องประชาธิปไตยเต็มใบ (2) เรียกร้องให้ปล่อยตัวนักโทษการเมืองทั่วประเทศ (3) เรียกร้องให้ พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตรกลับประเทศไทย ฯลฯ

ต่อมาในปี พ.ศ.2554 แนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงภายใต้การตอบรับเป็นอย่างดีและสามารถขยายตัวครอบคลุมหมู่บ้านชนบทหลายแห่งในพื้นที่ภาคอีสานและภาคเหนือได้อย่างรวดเร็ว จนดูเหมือนว่าชุมชนทางการเมืองรูปแบบใหม่ในนามหมู่บ้านเสื้อแดงได้กลายเป็นแนวทางเคลื่อนไหวสำคัญที่มีคุณูปการต่อการพลิกฟื้นขบวนการเสื้อแดงในเขตชนบทให้กลับมามีชีวิตชีวอีกครั้งหลังจากเงียบเหงาซบเซาลงไปมากภายหลังเหตุการณ์ล้อมปราบคนเสื้อแดงเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2553 ขณะเดียวกันก็กลายเป็นพื้นที่ที่อุดมไปด้วยทรัพยากรทางการเมืองที่มีคุณูปการอย่างมากต่อการเมืองแบบเลือกตั้งด้วย ดังจะเห็นได้จากนักการเมืองทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศที่พยายามเกาะเกี่ยวตัวเองเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมหมู่บ้านเสื้อแดงผ่านการสนับสนุนด้านทรัพยากรและร่วมพิธีเปิดหมู่บ้านเสื้อแดง ความขัดแย้งของบรรดาแกนนำและนักการเมืองจากการช่วงชิงมวลชน และการแตกตัวของกลุ่มแกนนำเปิดหมู่บ้านเสื้อแดงที่ปัจจุบันมีอย่างน้อย 3 กลุ่ม เป็นต้น นอกจากนี้ปัจจุบัน แนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงภายใต้การนำของสมาพันธ์หมู่บ้านเสื้อแดงเพื่อประชาธิปไตยยังได้ขยายเป้าหมายไปสู่การจัดตั้งสหกรณ์หมู่บ้านเสื้อแดงและคาดการณ์ว่าปัจจุบันมีหมู่บ้านเสื้อแดงทั่วประเทศไทยที่ถูกเปิดโดยแกนนำกลุ่มต่างๆ รวมกันกว่า 16,000 แห่ง

อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบจากกรณีศึกษาหมู่บ้านนาใหญ่กลับพบความลึกลับของแนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดง ซึ่งนำเสนอภาพลักษณ์ต่อสาธารณะว่าเป็นการต่อสู้เชิงสัญลักษณ์ที่หล่อหลอมดวงใจคนเสื้อแดงรากหญ้าให้เป็นหนึ่งเสมือนป็นข้าวเหนียวให้ติดกันเพื่อผนึกพลังการต่อสู้ แต่ทว่าในขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมกลับมุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับบทบาทของกลุ่มแกนนำเปิดหมู่บ้านเสื้อแดง ประกอบด้วย สมาชิกหมู่บ้านเสื้อแดงฯ แกนนำคนเสื้อแดงระดับท้องถิ่น และแกนนำคนเสื้อแดงของหมู่บ้านนาใหญ่หรือนายสมหวัง (นามสมมติ) ได้ละเลยการสร้างพื้นที่ให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมออกแบบ ร่วมเป็นเจ้าของชุมชนทางการเมืองในนามหมู่บ้านเสื้อแดงอย่างแท้จริง ผลประโยชน์ทางการเมืองที่ถูกดลบันดาลขึ้นภายใต้บริบทหมู่บ้านเสื้อแดงจึงตกอยู่ภายใต้การจัดสรรของนายสมหวังในฐานะเป็นแกนนำคนเสื้อแดงของหมู่บ้านนาใหญ่ ส่วนชาวบ้านนาใหญ่โดยทั่วไปในฐานะเป็นสมาชิกของหมู่บ้านกลับไม่ได้ผลประโยชน์ทางการเมืองที่ถูกดลบันดาลขึ้นภายใต้บริบทหมู่บ้านเสื้อแดงมากนัก ส่งผลให้นายสมหวังในฐานะแกนนำคนเสื้อแดงของหมู่บ้านนาใหญ่ สามารถสะสมอำนาจหน้าที่ทางการเมืองผ่านเครือข่ายการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดงระดับท้องถิ่นขึ้นมาได้อย่างแข็งแกร่ง

ความไม่ลงตัวของผลประโยชน์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทหมู่บ้านเสื้อแดงนาใหญ่ โดยเฉพาะอำนาจหน้าที่ทางการเมืองของนายสมหวังที่เพิ่มมากขึ้นภายหลังการเปิดหมู่บ้านเสื้อแดงได้นำมาสู่ภาวะขาดสมดุลทางอำนาจทางการเมืองภายในหมู่บ้านนาใหญ่อย่างรุนแรงด้วยเหตุนี้ ความขัดแย้ง การเผชิญ และการต่อสู้ทางอำนาจระหว่างชาวบ้านกับนายสมหวังจึงก่อตัวขึ้น โดยระยะเริ่มแรกเป็นรูปแบบของปฏิบัติการอันกระจัดกระจายในวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวันที่เกิดขึ้นในลักษณะปิดลับ แต่ในระยะเวลาต่อมาเมื่อการเผชิญหน้าและความไม่พอใจของชาวบ้านทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ปฏิบัติการทางการเมืองในชีวิตประจำวันและการเผชิญหน้าภายในหมู่บ้านจึงเป็นไปอย่างเปิดเผยมากยิ่งขึ้น

แต่ทว่า ปัจจุบันอำนาจทางการเมืองของนายสมหวังซึ่งเป็นแกนนำคนเสื้อแดงของหมู่บ้านนาใหญ่ได้ถูกค้ำจุนด้วยการเมืองแบบเลือกตั้งระดับถิ่น ปฏิบัติการทางการเมืองในชีวิตประจำวันของชาวบ้านจึงไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอต่อการลดทอนอำนาจทางการเมืองของนายสมหวังลงได้อย่างเบ็ดเสร็จ ซึ่งภายใต้บริบทนี้ กลไกการเลือกตั้งโดยเฉพาะระดับท้องถิ่นที่มีอยู่อย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นระดับ อบจ. อบต. กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน ที่มีวาระการเลือกตั้งทุก 4-5 ปี จึงกลายเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ความสัมพันธ์ทางอำนาจในชนบทมีความยืดหยุ่นและทำให้ชาวบ้านกลายเป็นหน่วยทางอำนาจที่สามารถปรับสมดุลทางอำนาจได้ ผ่านการลงคะแนน

เสียงเลือกตั้ง ด้วยเหตุนี้ ปฏิบัติการทางการเมืองในชีวิตประจำวันของชาวบ้านนาใหญ่จึงถูกขยายเข้าสู่ปริมณฑลของการเมืองแบบเลือกตั้ง ในฐานะเป็นคุณค่าทางศีลธรรมที่ชาวบ้านนาใหญ่ได้กำหนดขึ้นจากบรรทัดฐานและความสัมพันธ์ทางสังคมที่ชาวบ้านจำนวนหนึ่งยอมรับร่วมกัน เวลาที่ชาวบ้านนาใหญ่ตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งระดับท้องถิ่น ความขัดแย้ง ความตึงเครียด และความไม่ลงตัวของผลประโยชน์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทหมู่บ้านเสื้อแดงที่ไปละเมิดคุณค่าทางศีลธรรมได้ทำหน้าที่กำกับการตัดสินใจลงคะแนนเสียงของชาวบ้านนาใหญ่ ดังที่ปรากฏในการเลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัด (สจ.) ที่เกิดขึ้นในช่วงกลางปี พ.ศ. 2554 ที่พบว่ามีชาวบ้านนาใหญ่จำนวนหนึ่งไม่มอบคะแนนเสียงสนับสนุนให้กับนางสมใจ (นามสมมุติ) ซึ่งเป็นภรรยาของนายสมหวัง โดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อปรับสมดุลทางอำนาจและเพื่อแสดงออกถึงการต่อต้านอำนาจหน้าที่ทางการเมืองของเขา ยิ่งไปกว่านั้น นางสาวบัว (นามสมมุติ) ซึ่งเป็นชาวบ้านนาใหญ่ที่มีความขัดแย้งส่วนตัวกับนายสมหวังยังได้ทำหน้าที่เป็นหัวคะแนนให้กับคู่แข่งของนางสมใจในสนามการเลือกตั้ง สจ. ระดับตำบลและระดับหมู่บ้านด้วย ส่งผลให้นางสมใจแพ้การเลือกตั้งในระดับตำบลของตัวเอง และชนะคู่แข่งในสนามการเลือกตั้ง ภายในหมู่บ้านนาใหญ่ประมาณ 10 คะแนนเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ผลการเลือกตั้ง สจ. ของเขตนี้รวมทั้งหมดสามตำบล ปรากฏว่านางสมใจเป็นผู้ชนะการเลือกตั้งและได้ดำรงตำแหน่ง สจ. สมัยปัจจุบัน

ส่วนการเลือกตั้งผู้ดำรงตำแหน่งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (ส.อบต.) ที่เกิดภายหลังจากการเลือกตั้ง สจ. ผ่านพ้นไปได้ไม่นานนัก พบว่า บรรยากาศการเลือกตั้งครั้งนี้มีความเข้มข้นจากการจับเกี่ยวทางการเมืองระหว่างนายสมหวังซึ่งเป็นแกนนำคนเสื้อแดงของหมู่บ้านที่ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านและมีภรรยาดำรงตำแหน่ง สจ. นอกจากนี้ ยังมีความพยายามใช้สนามการเลือกตั้ง ส.อบต. เป็นเครื่องมือยึดรวมอำนาจการเมืองแบบทางการในหมู่บ้านและท้องถิ่นเข้าไว้กับตัวเอง และใช้เป็นเครื่องมือล้างแค้นนางสาวบัวที่ลงชิงชัยในการเลือกตั้ง ส.อบต. ด้วยการสนับสนุนผู้สมัครสองคนอย่างเปิดเผยในการเลือกตั้งครั้งนี้ ขณะเดียวกันชาวบ้านก็ใช้การเลือกตั้ง ส.อบต. เป็นเครื่องมือสำคัญในการปรับสมดุลอำนาจการเมืองระดับถิ่นที่มีแนวโน้มจะกระจุกอยู่ภายใต้โครงข่ายของนายสมหวัง ให้กระจายอำนาจออกไปสู่เครือข่ายการเมืองอื่นๆ ในหมู่บ้าน นอกจากนี้ ชาวบ้านยังใช้การเลือกตั้ง ส.อบต. เป็นเครื่องมือแสดงออกถึงการต่อต้านอำนาจทางการเมืองของนายสมหวังด้วย

ทั้งนี้ การเลือกตั้ง ส.อบต. เป็นสนามการเลือกตั้งขนาดเล็กที่ผลการชี้ขาดมาจากคะแนนเสียงชาวบ้านส่วนใหญ่ โดยชาวบ้านมีสิทธิลงคะแนนได้สองหมายเลข มีผู้ลงสมัครชิงตำแหน่ง ส.อบต. สามคน แต่จะมีผู้ชนะและได้ดำรงตำแหน่งเพียงสองคนเท่านั้น และผลการเลือกตั้งปรากฏว่าผู้สมัครคนหนึ่งที่น่าายสมหวังให้การสนับสนุนเป็นผู้ชนะการเลือกตั้งครั้งนี้ แต่ภายหลังการนับคะแนนเสียงเลือกตั้งแล้วเสร็จ นายสมหวัง ได้ตัดความสัมพันธ์กับผู้สมัครคนที่ชนะการเลือกตั้งลงทันที ด้วยเหตุว่า ผู้สมัครคนดังกล่าวได้หักหลังนายสมหวังในการเลือกตั้งครั้งนี้ ทั้งนี้ ภายใต้อุทศาสตร์การเลือกตั้งที่นายสมหวังได้กำหนดให้ผู้ลงสมัครทั้งสองคนที่เขาสนับสนุนไปเจรจากับญาติพี่น้องให้ลงคะแนนเสียงให้กับผู้ลงสมัครทั้งสองที่เขาสนับสนุนอยู่ เพื่อปิดคะแนนให้ทิ้งห่างคู่แข่งหรือนางสายบัวที่มีคะแนนสนับสนุนจากญาติพี่น้องเพียงกลุ่มเดียว แต่ผลการเลือกตั้งที่ออกมาปรากฏว่า ญาติพี่น้องของผู้สมัครคนหนึ่งไม่ได้ทำตามข้อตกลง ด้วยการลงคะแนนเสียงแบบกาโศดหรือลงคะแนนให้กับผู้สมัครที่เป็นญาติของตนเองเพียงหมายเลขเดียว ขณะที่ญาติพี่น้องของผู้สมัครอีกคนหนึ่งได้ลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครทั้งสองคนที่น่าายสมหวังสนับสนุนตามตกลงกันไว้ ส่งผลให้ผู้สมัครคนที่ถูกกล่าวหาว่าหักหลังได้คะแนนเป็นลำดับที่หนึ่ง ขณะที่ผู้สมัครอีกคนได้ลำดับที่สาม จึงเท่ากับว่านางสายบัวซึ่งเป็นคู่แข่งของนายสมหวังที่ได้คะแนนเสียงเป็นลำดับที่สองกลายเป็นผู้ได้รับเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่ง ส.อบต. ในสมัยปัจจุบัน อันเป็นผลมาจากการหักกันเองของสองผู้สมัครที่น่าายสมหวังให้การสนับสนุนนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ความพ่ายแพ้ของทีมงานนายสมหวัง นอกจากมีสาเหตุมาจากสภาพการขาดสมดุลทางอำนาจภายในหมู่บ้านอย่างรุนแรง และความไม่พอใจของชาวบ้านที่มีต่อนายสมหวังแล้ว ยังมีสาเหตุอื่นๆ ประกอบด้วย คุณสมบัติและบทบาทของผู้สมัครที่ไม่เข้าตาชาวบ้านรวมทั้งบทบาทของนายสมหวังในฐานะหัวคะแนนที่สร้างความไม่พอใจให้กับชาวบ้านเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ ชาวบ้านมองว่า นายสมหวังในฐานะผู้ใหญ่บ้านวางตัวไม่เหมาะสมที่ออกหน้าสนับสนุนผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งสองคน เพียงเพราะต้องการทำลายนางสายบัวผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.อบต. ซึ่งมีความขัดแย้งกันด้วยปัญหาส่วนตัว

ส่วนการเมืองแบบเลือกตั้งระดับชาติของชาวบ้านนาใหญ่ พบว่าหมู่บ้านเสื้อแดงและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านนาใหญ่ไม่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมืองระดับนี้ แต่อุดมการณ์ของกลุ่มคนเสื้อแดงในภาพรวมมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมืองระดับชาติของชาวบ้านนาใหญ่มากพอสมควร ซึ่งการตัดสินใจดังกล่าว เกิดจากประสบการณ์การต่อสู้ทางการเมืองและผลประโยชน์จากนโยบายการเมืองที่ชาวบ้านนาใหญ่ได้รับจากพรรคการเมืองที่เป็น

พันธมิตรกับเสื้อแดง หมายเป็นการจรรงรักภักดีต่อตัวทักษิณและเครือข่ายการเมืองของทักษิณและเสื้อแดงอย่างไม่ลืมหูลืมตา ทั้งนี้ พบว่าการตัดสินใจของชาวบ้านมีเป้าหมายสำคัญสองประการ

ประการแรก เป็นการตอกย้ำถึงเจตนารมณ์ทางการเมืองที่ต้องการปกป้องระบอบรัฐสภาที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน ทั้งนี้ ภายใต้สภาวะความขัดแย้งทางการเมืองที่ยืดเยื้อยาวนานมากกว่า 8 ปี (พ.ศ. 2549- ปัจจุบัน พ.ศ.2556) ชาวบ้านได้สะท้อนเจตนารมณ์ทางการเมืองของพวกเขาผ่านการเลือกตั้งระดับชาติมาโดยตลอดว่า “พวกเขาต้องการรัฐบาลที่มีความยึดโยงกับอำนาจและผลประโยชน์ของประชาชน”

ประการที่สอง เป็นการปกป้องการจัดสรรทรัพยากรและผลประโยชน์ทางการเมืองโดยชาวบ้านมีประสบการณ์ว่า นโยบายการเมืองแบบเลือกตั้งโดยเฉพาะในสมัยรัฐบาลทักษิณทำให้พวกเขาสามารถยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นได้จนถึงปัจจุบัน ชาวบ้านจึงเชื่อมโยงตัวเองเข้ากับรัฐผ่านกลไกการเลือกตั้ง เพื่อเรียกร้องการสนับสนุนที่เหมาะสมจากนโยบายรัฐ ขณะเดียวกันพวกเขาก็ทำหน้าที่ปกป้องรัฐที่มาจากการเลือกตั้ง ดังที่ปรากฏชัดเจนในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนเสื้อแดง

8. ข้อเสนอแนะจากศึกษา

8.1 ด้วยข้อค้นพบจากการศึกษานี้ ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะต่อการศึกษาแนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงภายใต้การนำของสมาพันธ์หมู่บ้านเสื้อแดงเพื่อประชาธิปไตยแห่งประเทศไทยสองระดับ ดังนี้

ระดับแรก การศึกษาเป้าหมายทางการเมืองของแนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดง ด้วยเหตุว่าการแพร่กระจายของแนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงในปัจจุบันที่ดูเหมือนจะไม่ได้เกิดจากการเรียกร้องของชาวบ้าน และในบางกรณีพบว่า มีการต่อต้านจากชาวบ้าน แต่ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลอันใดก็ตามแนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงกลับสามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างต่อเนื่อง ภายใต้เป้าหมายในการขยายแนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงทั่วประเทศให้ได้ 30,000 แห่งภายในปี พ.ศ.2556 ซึ่งน่าสนใจมากกว่าหากสามารถขยายจำนวนออกได้ครบตามเป้าหมายที่กำหนดไว้แล้ว แนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงจะถูกยกระดับทางการเมืองไปในทิศทางใด

ระดับที่สอง การศึกษาขบวนการกลายเป็นหมู่บ้านเสื้อแดง ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่า หมู่บ้านเสื้อแดงแต่ละแห่งเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขทางการเมืองและเงื่อนไขทางเวลาที่แตกต่างกัน อาทิ

หมู่บ้านสื่อแดงบางแห่งที่ถูกเปิดในช่วงต้นปี พ.ศ.2554 อาจเกิดจากความสมัครพรรคพร้อมของสมาชิกในหมู่บ้านที่ได้สะสมความอัดอั้นทางการเมืองต่อเนื่องนับตั้งแต่เกิดเหตุการณ์รัฐประหารปี พ.ศ.2549 ในขณะที่การเปิดหมู่บ้านสื่อแดงในช่วงปี พ.ศ.2555 อาจไม่ได้รับความสนใจจากครัวเรือนที่เป็นคนสื่อแดงมากนัก เนื่องจากความตึงเครียดทางการเมืองของคนสื่อแดงได้คลี่คลายลงไปบ้างแล้ว หรือหมู่บ้านสื่อแดงบางแห่งอาจมีแกนนำระดับหมู่บ้านที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านและมีความสามารถในการตั้งมวลชนด้วย เป็นต้น ซึ่งภายใต้เงื่อนไขที่แตกต่างกันนี้จะส่งผลให้บรรยากาศการขับเคลื่อนทางการเมืองของหมู่บ้านสื่อแดงแต่ละแห่งมีความแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

8.2 ด้วยข้อค้นพบจากการศึกษานี้ ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอต่อแนวทางการศึกษาวัฒนธรรมการเมืองของคนชนบทในสองมิติ ดังนี้

มิติแรก การศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจการเมืองของสังคมชนบทในปัจจุบันต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งกับการสำรวจความสัมพันธ์เชิงอำนาจรูปแบบใหม่ที่ก่อตัวขึ้นในปริภูมิของการเลือกตั้งทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น เพราะการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยไทยนับตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษที่ 2540 เป็นต้นมา ไม่ว่าจะเป็นการกระจายอำนาจการเมืองการปกครองสู่ท้องถิ่น และการเกิดขึ้นของพรรคไทยรักไทย ได้ส่งผลให้ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์และพื้นที่ต่อรองทางการเมืองของชาวบ้านในชุมชนชนบทไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง โดยในการเมืองระดับชาติ ชาวบ้านสามารถเรียกร้องการสนับสนุนจากนโยบายรัฐที่ครอบคลุมถึงปัญหาพื้นฐานในด้านการดำรงชีวิตและกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชาวบ้านได้อย่างหลากหลาย เช่น นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค กองทุนหมู่บ้าน การพักชำระหนี้เกษตรกร การประกันราคาผลผลิตทางการเกษตร ฯลฯ และในการเมืองระดับท้องถิ่น ชาวบ้านสามารถต่อรองกับรัฐผ่านช่องทางที่หลากหลาย อาทิ องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และการกำหนดให้มีการเลือกตั้ง ส.ส. อบจ. อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทุก 4-5 ปี⁴ ได้ส่งผลให้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระดับท้องถิ่นและระดับชาติมีความยืดหยุ่น และทำให้ชาวบ้านกลายเป็นหน่วยทางอำนาจที่สามารถต่อรองกับกลุ่มการเมืองและกับรัฐได้โดยตรงผ่านการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

⁴ อย่างไรก็ตาม ช่องทางการต่อรองทางการเมืองของคนชนบทได้ลดลงไปจากการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2551 โดยอนุญาตให้กำนัน-ผู้ใหญ่บ้านมีวาระการดำรงตำแหน่งจนมีอายุครบ 60 ปี

มิติที่สอง การศึกษาการแสดงออกทางการเมือง ด้วยการใช่วิธีวิทยาที่ไม่มุ่งเน้นการลากเส้นแบ่งอย่างชัดเจนระหว่างปฏิบัติการทางการเมืองในชีวิตประจำวันกับการเมืองแบบเลือกตั้งสามารถช่วยให้ผู้ศึกษาทะลุทะลวงข้อจำกัดของการศึกษาการแสดงทางการเมืองรูปแบบเดิมที่มุ่งเน้นการสำรวจเฉพาะระดับปรากฏการณ์ทางการเมือง อาทิ การเมืองแบบตัวแทน การเมืองภาคประชาชน และการเมืองของคนเสื้อแดง ฯลฯ ซึ่งมักสะท้อนภาพการแสดงทางการเมืองของคนชนบทว่า มีความเป็นเอกภาพและมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในขณะที่ การศึกษาปฏิบัติการทางการเมืองในชีวิตประจำวัน ด้วยการสังเกตการณ์พฤติกรรมทางการเมืองแบบไม่เป็นทางการที่เกิดขึ้นอย่างเปิดเผยและปิดลับในวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้าน อาทิ ลักษณะน้ำเสียงในการพูดคุย การนิินทา เรื่องเล่าหรือข่าวลือ เล่าแบบปากต่อปากที่ถูกส่งกันภายในชุมชน ความขัดแย้ง ความคับข้องใจ การต่อต้าน ความร่วมมือ ฯลฯ สามารถเผยให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางสังคมของหมู่บ้านชนบทที่ไม่ได้ดำรงอยู่ด้วยความสมัคสมานสามัคคีและมีความเป็นหนึ่งเดียวกันมากนัก หากแต่ความสัมพันธ์หลักของสังคมหมู่บ้านชนบทดำรงอยู่ภายใต้ความขัดแย้ง-การต่อสู้-การต่อรองทางการเมืองอันเป็นแบบแผนปกติในวิถีชีวิตประจำวันของผู้คน ซึ่งส่งอิทธิพลโดยตรงถึงการตัดสินใจเข้าร่วมการเคลื่อนไหวทางการเมืองและการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนชนบท

